

PATERNA:
UNA VIL·LA
ROMANA
A LA VALL
DE L'ONDARA

Per Oriol Saula i Briansó

1

Una mica d'història

Pels volts dels anys seixanta i setanta els senyors Joan Tous, de Tàrrega; Ramon Boleda, de Verdú; Joan Duch, de Guimerà, i d'altres estudiosos de la història antiga comarcal portaren a terme una important tasca de recerca de jaciments arqueològics per tot l'Urgell i comarques veïnes. L'il·lustre arqueòleg cerverí Agustí Duran i Santpere i Fernando Razquin ja havien fet notables troballes per la vall de l'Ondara i per la Segarra en general.

D'aquests descobriments en queda constància en nombroses publicacions, com les revistes *Segarra* i *Nova Tàrrega*, revistes més especialitzades com *Ilerda* i *Ampurias*, i en treballs de síntesi com la *Carta arqueològica de les valls dels rius Corb, Ondara i Sió*.

Mossèn Ramon Florença, llavors rector del Talladell, contribuí també al coneixement de nous vestigis arqueològics d'aquestes contrades, un dels quals fou el jaciment romà de Paterna, a Fonolleres. Mossèn Florença descobrí el jaciment l'any 1973. Més tard, l'any 1976, Boleda l'inclouria dins la seva *Carta Arqueològica*, descrivint-lo com una important vil·la romana.

El jaciment s'incloué l'any 1986 dins la *Carta Arqueològica de la Segarra*, realitzada pels arqueòlegs Joan López, Eduard Sánchez i Lluís Vila, i promoguda pel Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya.

Situació geogràfica

El jaciment romà de Paterna es troba situat a la vall de l'Ondara, a la falda de Fonolleres. Des d'un punt de vista administratiu, pertany al terme municipal de la Granyanella, comarca de la Segarra. Les seves coordenades són: 41° 39' 25" de latitud nord i 1° 12' 18" de longitud est, referides al meridià de Greenwich.

El jaciment es troba emplaçat en el punt on s'encreuen el camí vell de Tàrrega a Cervera i el camí ral que ve de la Granyanella i passa per Fonolleres.

El riu Ondara, conegut també amb els noms de Reguer, a Tàrrega, i Torrent o riu Cervera, a Cervera, passa a uns 50 metres al sud del jaciment. L'esmentat riu neix sota l'ermita de Santa Fe, Civit, a una alçada de 780 metres. Té un recorregut de 35 km i es perd per evaporació i filtracions en arribar al pla d'Urgell, entre Anglesola i Barbens. La conca és asimètrica, la majoria dels afluents es troben a la banda esquerra del curs, essent la part esquerra de la conca molt més desenvolupada que la dreta. El Reguer descriu una àmplia corba. Des de Civit fins a Cervera el riu presenta una direcció predominant SE-NW. A l'alçada de Cervera el riu fa un gir de gairebé 90° i pren una direcció E-W. Passat Tàrrega el riu torna a la seva direcció original SE-NW essent aquesta l'orientació del con de dejecció¹. El recorregut transcorre a través d'amples valls de fons pla, formades per llims i argiles al·luvials. El llit del riu es troba encaixat entre aquests sediments. El règim de l'Ondara és de tipus estacional, però les pluges de tipus tempestuós poden originar grans crescudes en el cabal, que es

produeix majoritàriament des de l'esquerra del curs. De tota manera, la seva conca de recepció és deficient; això, juntament amb les condicions climàtiques actuals, caracteritzades per la migradesa de precipitacions, fa que el cabal sigui escàs.

Característiques geoambientals

Característiques geològiques de la zona

Els materials d'aquest sector estan representats per una sèrie sedimentària d'edat oligocena, que es troba amplament desenvolupada en tot l'àmbit de la depressió de l'Ebre. Les litologies que la constitueixen són diverses, alternant a grans trets roques detrítiques siliciclàstiques de dimensió de gra fi (gresos fins i mitjans, llims i argiles) i roques carbonatades (calcàries i margues). Aquesta alternança es produeix tant a escala decimètrica com decamètrica.

En el sector estudiat hi ha un predomini de les calcàries, en capes de gruix decimètric, amb fines interstratificacions de margues, llims i argiles. Els trams amb aquesta composició poden tenir algunes desenes de metres de gruix. El seu origen és lacustre. Les capes estan orientades cabussant cap a l'oest, amb una inclinació molt feble. Als cims d'alguns turons es troben preservats nivells de graves quarternàries, dipositades en un ambient de ventall al·luvial. L'àrea font d'aquest sistema al·luvial estava situada més a l'est, i la constituïen, precisament, sediments oligocens com els descrits anteriorment ³.

Recursos naturals de l'entorn

La vil·la romana de Paterna tindria diferents punts de subministrament d'aigua potable: a l'altra banda del riu i a uns 400 metres al SW es trobava l'ara desapareguda font dels Moros o de Sant Jaume. A uns 100 metres a l'est hi havia la "font de la Vil·la". El mateix riu Ondara abastaria d'aigua potable la vil·la de Paterna.

Vista panoràmica de la vall de l'Ondara presa des de Fontolleres en direcció a Cervià.

La proximitat del riu ens fa pensar que les terres baixes, properes al curs, fossin potencialment regables en època romana. En l'actualitat una sèquia rega els camps i horts de sota el camí vell de Tàrraga a Cervera.

Els marges de l'Ondara constitueixen una zona agrícola rica, amb una important sedimentació al·luvial. En cotes superiors els sòls són argilosos, de terra crua difícil de treballar, però productiva.

Actualment el tipus de conreu més comú en les zones baixes i de poc pendent són l'ordi i el blat. L'horta també hi és present, a les zones regables. L'ametller, l'olivera i la vinya, ara en regressió, es cultivaven als pendents i als cims de les serres i terrasses de l'Ondara. Les zones planes i enlairades, de terreny pedregós, són les més indicades per al cultiu arbori. Les bones condicions de drenatge i el menor risc de gelades de què gaudeixen aquestes terres són dos avantatges per a aquest tipus de cultiu.

L'escassetat d'aigua, que s'accentua durant l'estiu, marca, en termes generals, la vegetació. Aquesta té un caràcter de transició mediterrani-continental. En el bosc segarrenc en general la planta dominant és el coscoll o garriga (*Quercus coccifera*). Són abundants les plantes arbustives i matolls (*Rosmarino-Ericion*). Es pot parlar d'una progressiva substitució del roure (*Quercus faginea* ssp. *valentina*) i l'alzina (*Quercus ilex* ssp. *rotundifolia*) per diferents tipus de pins (*Pinus clusiana*, *Pinus silvestris*, *Pinus halepensis*). És en conjunt una vegetació degradada i pobra, a causa de l'acció del fred i a l'absència de precipitacions. La vegetació hidròfila queda limitada a les riberes dels rius, amb una vegetació més verda i exuberant que contrasta amb la resta del paisatge. Vora el riu abunden les plantes del gènere *tamarix*, canyissars i algun arbre caducifoli. El factor humà també ha estat decisiu en el procés de degradació del bosc segarrenc ³.

Els sòls, a causa de l'abundància d'argila i les condicions de reduïda pluviositat, són poc evolucionats i depenen molt directament de la roca mare ⁴.

La fauna de l'Ondara no és massa variada, essent molt abundants la perdiu i el conill. No fa pas massa temps encara es podien pescar barbs en les peixeres del Reguer. A 300 metres riu amunt de Paterna hi havia una peixera, i més amunt, vora la torre dels Coloms encara es pot apreciar el Toll gran de la torre, on la gent fins i tot es banyava. Imatges, ara, difícilment imaginables. Malauradament, la contaminació que baixa pel nostre riu ha convertit l'Ondara en una claveguera on van a parar aigües residuals, residus industrials i purines de granges.

Descripció del jaciment

El jaciment romà de Paterna es troba orientat de cara al sud, en el vessant que s'estén des dels peus de Fonolles fins al marge dret de l'Ondara, entre els 450 i 410 metres d'alçada sobre el nivell del mar.

El pendent de Fonolles fins el camí vell de Tàrraga a Cervera és força pronunciat, d'un 24%. A la banda inferior del camí el pendent se suavitza, essent aquest d'un 8%. Actualment tot el vessant es troba abancalat pel conreu. Aquest fet ha alterat i ha afectat d'una manera greu l'estat del jaciment. Les feixes superiors, a la banda nord del camí, són estretes i van creixent en amplada a mesura que la inclinació del vessant se suavitza. Aquesta part més superior del vessant és plena de runa, fruit de l'enderrocament de marges i d'abocaments d'obres recents. Seguint el pendent, petites torrenteres formades per la pluja erosionen el terreny i posen al descobert restes materials i possibles restes constructives d'època romana. Aquesta erosió ha desgastat la part superior del vessant i ha dipositat els sediments resultants al vessant inferior, on s'evidencia una notable sobreposició de terres. A la banda sud del camí vell els diversos bancals que hi havia antigament s'han reduït actualment a dos únics camps, la Plana i el tros de la Farga, separats per una canal de rec. El camí que creua el riu venint de la Granyanella i que puja a Fonolles ens indica com era l'antic relleu del vessant sud de Fonolles.

La dispersió del material arqueològic, constituït bàsicament per fragments de ceràmica i algunes restes de materials constructiu, ens indica aproximadament l'àrea que ocupava l'assentament. L'extensió estimada per a la vil·la de Paterna és de 1,5 Ha.

La vil·la romana tindria una forma allargada, esglaonada al llarg del vessant. En l'actualitat, no s'observen, a ull nu, restes constructives *in situ* clarament romanes. Tot i que es té notícia oral d'un enllosat romà i de murs que foren arrasats en nivellar-se el tros de la Plana i el de la Farga.

Entre les restes recollides en superfície destaca la gran quantitat de fragments de ceràmica d'importació: la terra sigil·lada hispànica, sud-gàlica, africana A i D i la ceràmica comuna africana ens donen cronologies força precises, actuant en certa manera de "fòssils directors". Les restes d'àmfora, relativament escasses, també ens aporten una informació cronològica i econòmica interessant. La ceràmica comuna romana i les restes de doliums constitueixen també una part important dins del conjunt ceràmic de Paterna. A part de materials constructius com teules planes, *imbrex* i maons, s'han recollit alguns fragments d'estucs de paret pintats. Aquests materials ens demostren que la vil·la romana tingué vida des del segle I d. de C. fins al segle V d. de C.

Contextualització de Paterna dins del poblament antic de l'entorn

La vil·la romana de Paterna es troba situada a 400 metres al nord del poblat ibèric del Pla de les Tenalles, que es troba al marge oposat de l'Ondara. El poblat del Pla de les Tenalles o Comellaret és emplaçat en el cim i vessants sud, sud-est i sud-oest d'un tossal allargat, en forma de nau invertida que, per la seva posició, domina bona part de la vall.

El Pla de les Tenalles estigué poblat des de finals del segle V –principis del IV a. de C.– fins a mitjans del segle II a. de C.⁵. Per tant, en cap moment és contemporani a Paterna. Tampoc podem afirmar, fins el moment, que la vil·la romana de Paterna constitueixi la continuïtat en el pla del po-

5. Situat a l'extrem sud del Pla de les Tenalles, el poblat ibèric de Paterna domina el marge oposat a l'Ondara.

blament ibèric del Comellaret. Entremig d'un i altre jaciments hi ha un segle i mig de separació, que tal vegada futures intervencions en ambdós assentaments podran aclarir.

Un fet evident és el canvi en la patró d'assentament entre l'un i l'altre jaciments. A Paterna els criteris defensius i de domini visual del territori no són tan significatius, i semblen tenir prioritat interessos més de tipus econòmic i de confort.

Aquest lapsus de temps que hi ha entre el Pla de les Tenalles i Paterna, comprès entre el període ibèric tardà i el canvi d'era, el trobem més o menys representat en el desaparegut jaciment de la Torre dels Coloms. L'assentament en qüestió es trobava situat en el mateix marge dret de l'Ondara, també en el vessant sud, a uns 750 metres a l'est de Paterna i a 250 metres al nord del riu. Es pot dir poca cosa respecte les seves característiques formals i funcionals. Per la dispersió de les restes, en part com a conseqüència de l'arrasament, podem dir que abasta una ampla ex-

tensió de territori. La ceràmica que es troba a nivell de superfície, ceràmica ibèrica tardana i àmfora romana grecoitàlica, testimonien l'ocupació d'aquest assentament en aquest període de transició, si bé no podem precisar, amb les dades de què disposem, el moment inicial de l'assentament.

Dins d'aquest tram mitjà de l'Ondara s'han documentat dos assentaments contemporanis a Paterna. Sant Pere de la Curullada és l'assentament romà d'època imperial més proper a la vil·la romana de Fonolleres, també en el marge dret de l'Ondara i a menys de 2 km riu amunt. La seva situació topogràfica en pendent, l'orientació cap al sud, la proximitat al riu i el fet d'estar emplaçat en una cruïlla de camins són característiques que comparteix amb la vil·la de Paterna. La considerable presència de restes de dolium denota, a l'igual que el jaciment de Fonolleres, la importància del cultiu de l'oliver per a l'economia de les vil·les romanes d'època imperial a la conca de l'Ondara. Ambdues vil·les comparteixen al mateix temps un mateix tipus de cultura material. Encara per precisar, sembla que la vil·la de Sant Pere de la Curullada tingué vida des del segle I d. de C. fins als segles IV-V d. de C.

El riu Ondara al seu pas per Paterna. El riu Ondara dona vida a una densa vegetació hidròfila que contrasta amb el paisatge segarrenc.

La vil·la romana del Pedregal és el segon jaciment romà conegut fins el moment present més proper a Paterna i amb cronologia i característiques similars. Es troba a 3,5 km de distància riu avall, en el mateix marge dret i sobre el camí vell de Tàrraga a Cervera.

A més distància, però sense sortir dels límits de la conca de l'Ondara, es coneixen assentaments romans d'època imperial dins del casc urbà de Tàrraga i de Vilagrassa, i al tossal del Mor de Tàrraga. És evident que la densitat de poblament del curs mig del riu Ondara era força elevada durant l'època imperial romana. Per les dades de què disposem podem dir que el tipus de patró d'assentament establert en aquest sector és essencialment la vil·la romana rústica. Aquesta es caracteritza per ser una construcció amb caràcter funcional i dedicada a l'explotació de la terra i a la ramaderia. Seguint les prescripcions dels agrònoms, les vil·les romanes s'emplaçaven normalment en alçades mitjanes com ara altiplans (cas del Pedregal), petits turons, i en vessants no massa pronunciats (com Paterna, Sant Pere de la Curullada, Vilagrassa, la vil·la del Mor, etc.). Aquest factor propiciava una bona ventilació. També es mirava molt la il·luminació solar i, per damunt de tot, la fertilitat de la terra, que anava sempre lligada al requisit de la proximitat a un curs d'aigua ⁶. La vil·la implica al mateix temps l'existència de calçades i vies de comunicació per a donar sortida a l'excedent de producció i facilitar els intercanvis comercials. La vil·la romana és per damunt de tot un fet de romanització. Una romanització que es produeix damunt d'un substrat ibèric. La major part d'aquestes vil·les se situen en indrets on hi ha hagut un precedent ibèric important, ja sigui en el mateix jaciment o en una àrea propera.

L'excavació d'urgència realitzada a Paterna el maig del 91

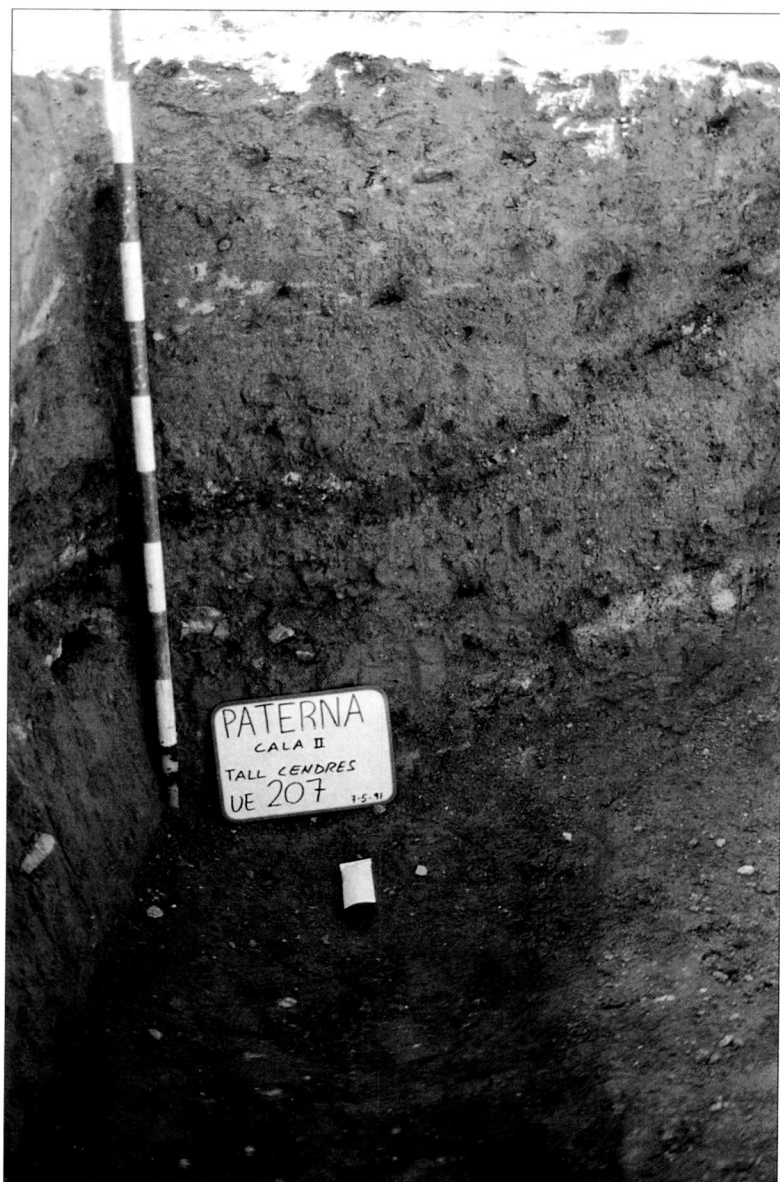
Durant la primera quinzena del mes de maig de 1991, previ avís i amb la conformitat del propietari del camp, el Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya portà a terme una excavació arqueològica amb caràcter d'urgència a la vil·la romana de Paterna. La intervenció, dirigida pel sota-signant, fou motivada arran d'uns treballs de nivellament de terres en un camp de sota el poble de Fonolleres, en el tros de la Farga en concret. Fruit de l'arrasament efectuat per les màquines sortiren a la superfície nombroses restes d'època romana, escampades arreu del camp.

Amb l'objecte d'evaluar els danys que havia sofert el jaciment, així com de determinar el límit sud de la vil·la i el caràcter de les restes sortides a la llum, es practicaren diverses cales en el camp afectat.

Dues de les cales es realitzaren a la banda NE del camp, amb la intenció de mirar de trobar les restes d'un mur presumiblement romà que, segons veïns de Fonolleres, baixava en direcció al riu. Malauradament el mur havia estat arrasat per complet en aquell sector. Només es documentaren diferents estrats de terres al·luvials, sense cap mena de resta arqueològica.

S'efectuaren dues cales més vora el límit NW del camp, en un indret on s'apreciava una taca de cendres que havia estat retallada i esbarriada per la màquina anivelladora i el subsolador. En aquests dos sondejos es delimità part dels contorns est i oest d'un retall farcit per les cendres esmentades. Aquestes estaven mesclades amb multitud de fragments de ceràmica, ossos de bestiar, rebuigs de fosa de metalls, restes de malacofauna i runa d'època romana. El retall, de forma irregular, estava practicat en una capa de terra argilosa de caràcter al·luvial i completament estèril des del punt de vista arqueològic. Malgrat l'arrasament, el retall conserva en alguns punts més d'un metre de fondària. L'amplada seria aproximadament d'uns 10 metres, d'est a oest.

L'estat del material, molt fragmentat, i el fet de trobar-se mesclat amb cendres i tota mena de deixalles, ens indica que estem davant d'un abocador de la vil·la, situat en una àrea marginal. La proximitat al riu (uns 120 metres de distància) i la cota tan sols de 5 o 6 metres per damunt del nivell de les aigües fan d'aquest sector de la vil·la una àrea potencialment inundable en el supòsit que baixés

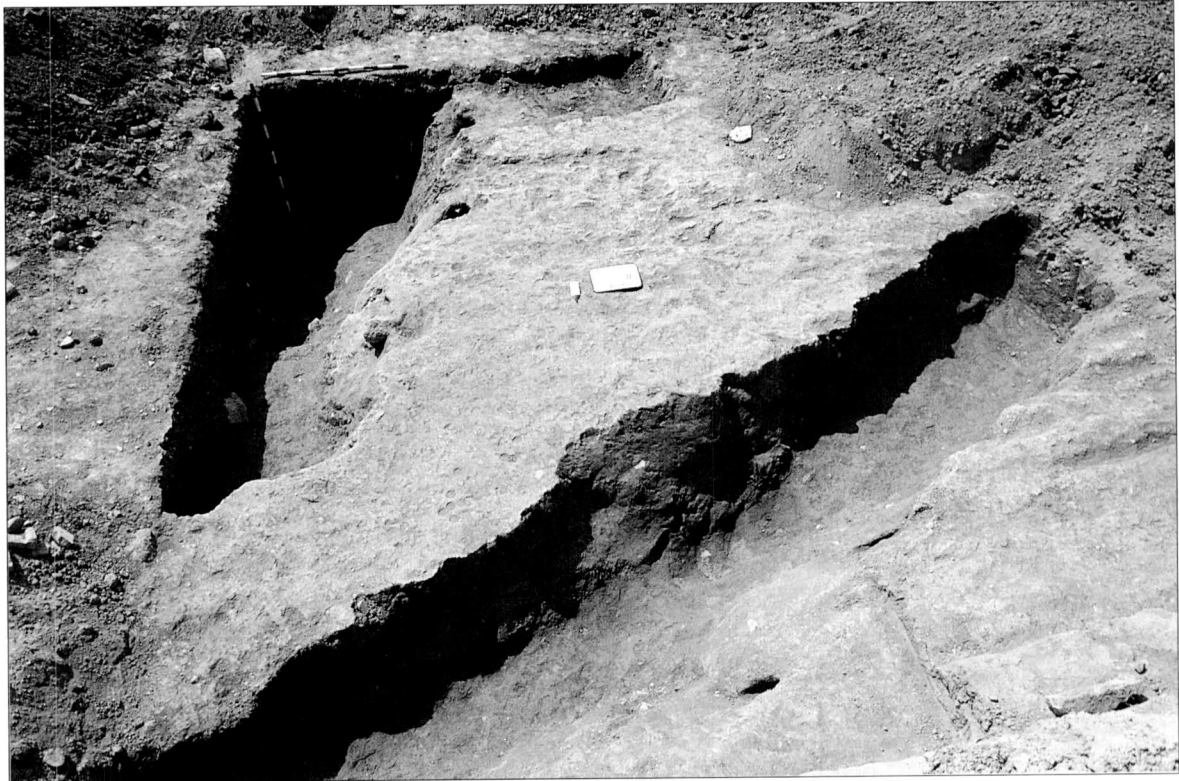

Secció de les cendres que formaven part de l'abocador romà de Paterna, excavat el maig del 1991.

una rubinada. Així la vil·la romana, a nivell de zona habitable, s'estendria només fins el primer camp de sota del camí vell de Tàrraga a Cervera, situat en una cota de 410 metres sobre el nivell del mar i uns 8 metres per damunt del riu.

Pel tipus de deixalles presents en els escombralls podem esbrinar certs aspectes de caràcter econòmic, social i culturals de la vil·la romana. La ramaderia, representada per un important conjunt de restes òssies de bestiar boví, ovella i cabra, seria, juntament amb el conreu del cereal i l'oliver (i tal vegada potser la vinya), la base econòmica de la vil·la. La presència d'ostres marines en l'abocador és significativa d'un comerç amb la costa, així com d'un cert nivell de benestar i riquesa. La ceràmica sigil·lada, la comuna africana, diversos tipus de ceràmica comuna romana, restes d'àmfora i fragments de peces de vidre també evidencien un important moviment comercial. Les restes trobades d'escòria de metall i tal vegada la gran densitat de cendra trobada indiquen l'existència de forns de foneria dins la vil·la.

Del conjunt de materials ceràmics exhumats podem aproximar una cronologia de finals del segle II i primera meitat del segle III d. de C. per a l'abocador. S'ha establert aquesta datació en base a

Vista de la cala II de l'excavació d'urgència realitzada a Paterna el maig de 1991.

les cronologies que ens dóna la ceràmica terra sigil·lada hispànica, la terra sigil·lada africana A i la ceràmica comuna africana.

La majoria de produccions de terra sigil·lada hispànica representades en l'abocador daten del segle I d. de C. al segle II d. de C., a excepció d'algunes formes que perduren fins als segles III i IV d. de C. La ceràmica sigil·lada africana A, molt menys representada, data del darrer quart del segle I d. de C. fins a mitjans del segle II d. de C. La terrissa comuna africana, força abundant en l'abocador, data en conjunt de la segona meitat del segle I d. de C. fins a finals del segle IV d. de C., cosa que no significa que l'abocador s'hagi de datar a finals del segle IV, moment de les darreres produccions. El més lògic, basant-nos en el conjunt global dels materials, és apuntar com a moment de l'abocament les darreries del segle II d. de C. (com a molt antic) i la primera meitat del segle III d. de C. (com a molt probable). Aquesta datació ens ve recolzada per un fragment de ceràmica comuna africana, forma Lamboglia 9 A, datable de finals del segle II d. de C. a finals del segle IV d. de C. Aquest fet ens demostra que l'abocador no pot ser anterior als finals del segle II d. de C. Convé constatar que les produccions de terra sigil·lada sud-gàl·lica són molt escasses en comparació amb la resta de materials de l'abocador. Aquest factor té un significat cronològic evident, ja que les produccions de terra sigil·lada sud-gàl·lica arriben només fins a mitjans del segle II d. de C.

Deixant de banda l'abocador, la vil·la romana de Paterna ja estaria en funcionament durant la primera meitat del segle I d. de C., tal i com indica la presència de la forma Draguendorf 24-25 de ceràmica terra sigil·lada sud-gàl·lica, datable entre el 10/15 d. de C. i el 60 d. de C. En principi, el nucli romà tindria continuïtat fins al segle V d. de C. si jutgem pels diversos fragments de terra sigil·lada africana D.

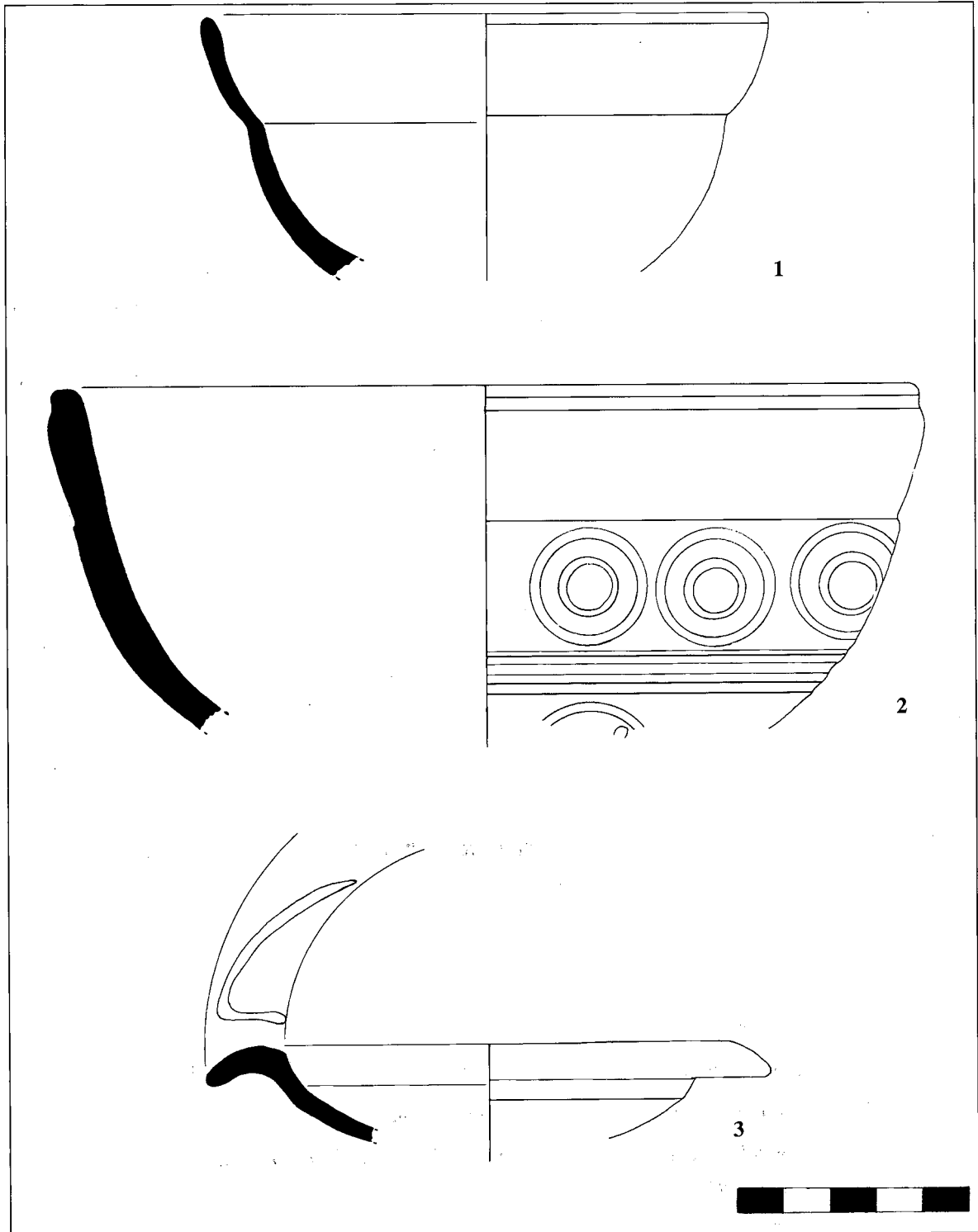
-
1. COMA, 1986
 2. Descripció geològica de la zona feta pel geòleg Eloi Saula.
 3. ESTADERLLA, 1982
 4. ESTADELLA, 1982
 5. VILLALBA, 1982
 6. FERNÁNDEZ, 1982.

Bibliografia

- A.A.V.V.: "Atlante delle forme ceramiche. Ceramica fine romana nel bacino Mediterraneo, *Enciclopedia dell'Arte Antica Classica e Orientale*, Roma, 1981.
- AQUILUÉ ABADIAS, Javier: *Las cerámicas africanas de la ciudad romana de Baetulo (Hispania Tarraconensis)*, B.A.R., 1987.
- BELTRAN, Miguel: *Cerámica romana. Tipología y clasificación*, Libros Pórico, Zaragoza.
- BOLEDA, Ramon: *Carta arqueològica de les valls dels rius Corb, Ondara i Sió*, I.E.I., Lleida 1976.
- Carta arqueològica de la Segarra*, Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya (Inèdita).
- COMA i TORRES, M. Teresa: *Condicions geoambientals del terme municipal de Tàrrega (província de Lleida)*, tesi de llicenciatura, Bellaterra, juny de 1986.
- ESTADELLA TORRADEFLOT, Ramon: "Biogeografia de la Segarra", a *Ilerda*, núm. XLIII, Lleida, 1982.
- FERNÁNDEZ CASTRO, M. Cruz: *Villas romanas en España*, Ministerio de Cultura, Madrid, 1982.
- LAFUENTE, Àngel i Joan LÓPEZ: "Els Cortals (Cerver). Aproximació a l'estudi de dues sitges ibèriques" a *Miscel·lania Cerverina*, núm. V, Centre Comarcal de Cultura, Cervera, 1987.
- MADOZ, Pascual: *Diccionario geográfico estadístico e histórico de España y sus posesiones de Ultramar*, Tomo XIV, Madrid, 1849.
- NIETO, J.: *Excavacions arqueològiques subaquàtiques a Cala Culip I*, Sèrie Monogràfica, núm. 9, Girona, 1989.
- PÉREZ ALMOGUERA, Arturo: *La terra sigil·lata de l'antic Portal de Magdalena*, Monografies d'Arqueologia Urbana, núm. 1, Ajuntament de Lleida, Lleida, 1990.
- PÉREZ, Arturo (Dir.): *Els materials del jaciment romà de Raïmat*, Edicions de l'I.E.I., Lleida.
- SOLÉ, L.: *Geografia de Catalunya*, 2 vol., Aedos, Barcelona, 1958.
- TEDA: *Un abocador del segle V d.C. en el Forum Provincial de Tàrraco*, *Memòries d'Excavació 2*, Tarragona, 1989.
- VILLALBA, Pere: "Pla de les Tenalles, Granyanella" dins *Les excavacions arqueològiques a Catalunya en els darrers anys*, Dep. de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1982, pp. 263-264.

Il·lustracions

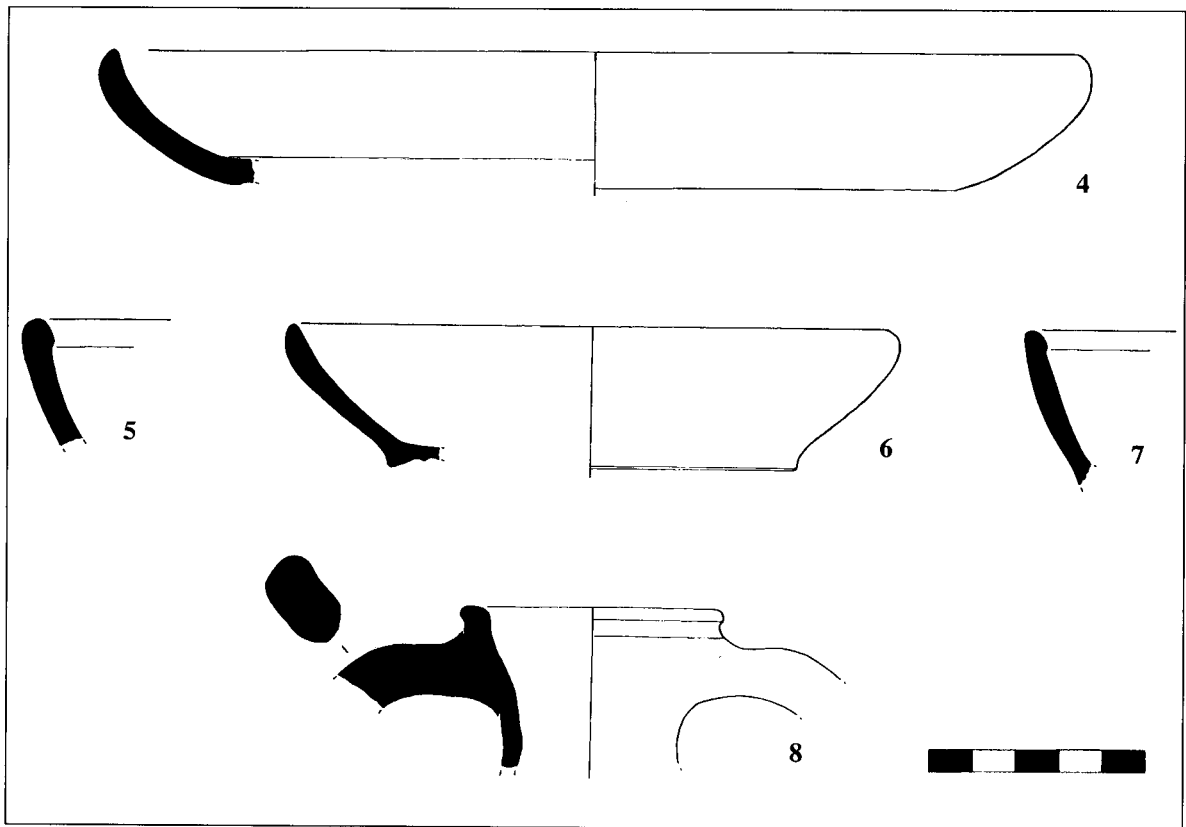
Materials romans de Paterna de la cala II, UE 202.

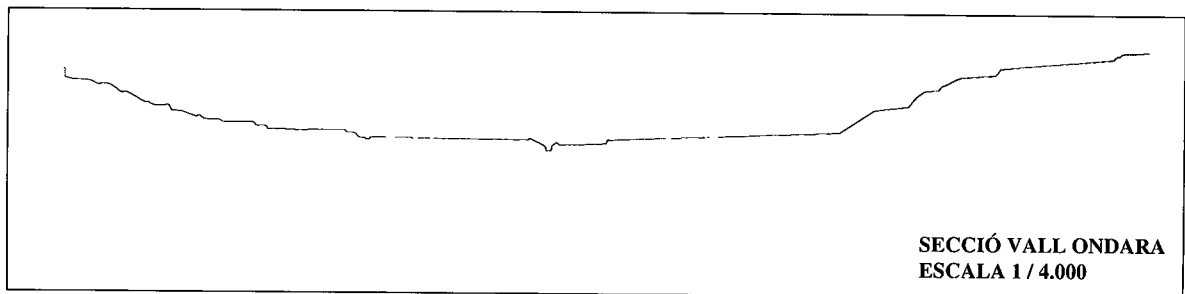
1. Fragment de vora i paret de terra sigil·lada hispànica. Forma Draguendorf 27. Cronologia: S. I-IV d.C.

2. Fragment de vora i paret de terra sigil·lada hispànica. Forma Draguendorf 37, grup A. Cronologia: finals del S. I d.C. al S. II d.C.

3. Fragment de vora i paret de terra sigil·lada africana A. Forma Hayes 3 B-Lamboglia 41/36 A. Cronologia: 75 d.C. al 150 d.C.

4. Fragment de vora i paret de plat de ceràmica comuna africana. Forma Lamboglia 9 A. Cronologia: finals del S. II d.C. a finals del S. IV d.C.
5. Fragment de vora i paret de plat de cassola de ceràmica comuna africana. Forma Lamboglia 10 A-Hayes 23 B. Cronologia: primera meitat del S. II d.C. a finals del S. IV d.C.
6. Fragment de vora i paret de plat de cassola de ceràmica comuna africana. Forma Lamboglia 10-A Hayes 23 B. Cronologia: primera meitat del S. II d.C. a finals del S. IV d.C.
7. Fragment de vora i paret de plat de cassola de ceràmica comuna africana. Forma Lamboglia 10 B-Hayes 23 A. Cronologia: segona meitat del S. I d.C. a finals del S. IV d.C.
8. Fragment de vora amb arrancament de nanses de gerra de ceràmica comuna romana. Forma Vila-Roma 6116.

SECCIÓ VALL ONDARA
ESCALA 1 / 4.000

Secció de la vall de l'Ondara des de Fonolles a la banda esquerra del riu, tot passant per la vil·la romana de Paterna.